

важливою стає сукупність цінностей, які створюються в класі індивідуальних занять з музичного інструменту, диригування, вокалу (традицій, творчого напрямку, особливостей репертуару, способів виконання). Визначальним фактором формування самосвідомості спеціаліста є бажання самоактуалізації у професії.

Для майбутніх фахівців у галузі музичного виконавства і педагогіки важливо знати, що відсутність позитивної самооцінки, гнучкості, оптимізму та відкритості не тільки призводить до психічної нестійкості, песимізму та закритості, але й негативно впливає на процес професійної успішності студента (В. Колесніков). Саме тому необхідним стає створення в навчальному процесі належних умов для самоаналізу і побудови позитивного «Я» майбутніх спеціалістів, знаходження ними шляхів своєї професійної активності. Отже, великого значення набуває усвідомлення себе активним суб'єктом свого професійного становлення, власних реальних та потенційних можливостей [3].

Отже, проведений в статті аналіз проблеми навчання магістрів музичного мистецтва з метою формування уваги дозволив:

- виявити ряд особливостей означеного процесу під час музично-фахового навчання магістрантів;
- стверджувати актуальність проблеми формування уваги студентів магістратури.

Подальшого дослідження потребує розробка таких питань, як: шляхи забезпечення ефективності формування уваги музикантів-педагогів, розвиток здатності до рефлексії з метою усвідомлення майбутніми фахівцями особливостей власної уваги тощо.

Література

1. **Мороз О. Г.** Педагогіка і психологія вищої школи : навчальний посібник / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; за заг. ред. О. Г. Мороза. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – 267 с.
2. **Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
3. **Падалка Г. М.** Музична педагогіка : курс лекцій з актуальних проблем викладання мистецьких дисциплін у системі педагогічної освіти / Г. М. Падалка ; за ред. В. Г. Бутенка. – Херсон : ХДПІ, 1995. – 104 с.

УДК 371.134:78

Мельник О.П.

ДОСВІД МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ (АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ)

В данной статье автор анализирует существующие подходы (философские, психологические, педагогические, музыковедческие) к определению категории «опыт» и, учитывая особенности просветительской деятельности учителя музыки, дает собственную трактовку понятия «опыт музыкально-просветительской деятельности».

Ключевые слова: *опыт, музыкально-просветительская деятельность, опыт музыкально-просветительской деятельности.*

Специфіка напряму сучасної підготовки фахівців «Музичне мистецтво» і кваліфікації «Вчитель музичного мистецтва» передбачає виконання майбутнім спеціалістом функцій провідника музичних знань, помічника у винайденні вірних орієнтирів у зростаючому різноманітті музичної інформації. Для цієї діяльності майбутньому вчителю музики потрібно оволодіти цілим комплексом умінь, спрямованих на здійснення різних творчих проєктів, зокрема числі й музично-просвітницьких. Тому для студентів під час навчання у вищому навчальному закладі недостатньо отримати лише гарну теоретичну підготовку щодо

багатоваріантності форм музично-просвітницької діяльності, а й необхідно здобути практичний досвід, який у майбутньому допоможе здійснювати музично-просвітницьку роботу, втілювати на практиці власні художні задуми. Згідно з цим, формування досвіду музично-просвітницької діяльності майбутніх вчителів музики виступає одним з актуальних завдань сучасної музично-педагогічної освіти.

В рамках означеної проблеми вкрай необхідним стає визначення поняття «досвід музично-просвітницької діяльності». Незаперечного значення при цьому набуває аналіз існуючих підходів (філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, музикознавчих) до інтерпретації категорії досвіду.

В історії філософської думки розуміння досвіду призвело до певних протиріч між філософськими напрямками. Це чітко виявляється в протиставленні емпіризму та раціоналізму, де по різному оцінюється місце досвіду в структурі процесу пізнання: від інтерпретації досвіду як єдиного джерела достовірного знання (емпіризм, сенсуалізм) до повного його неприйняття (крайні форми раціоналізму).

Так, представники ідеалістичного емпіризму (Берклі, Юм) розуміли досвід як чуттєве сприймання матеріального світу, тобто об'єктивна дійсність ототожнювалась із суб'єктивністю. Матеріалістичний емпіризм (Ф.Бекон, Гоббс, Локк, Дідро, Гельвецій) визначав джерелом досвіду матеріальний світ, та трактував його як відображення предметів, що існують незалежно від свідомості людини. Протилежної думки дотримувались представники раціоналізму (Декарт, Спіноза, Лейбніц). Вони вважали, що процес пізнання замкнено в межах мислення і тільки в ньому слід шукати джерело істинного людського знання, в той час як чуттєвий досвід, завдяки якому суб'єкт доторкується до зовнішнього світу, є джерелом ілюзій та омани.

Перші кроки до правильного розуміння досвіду та його ролі в процесі пізнання були зроблені в німецькій класичній філософії. Зокрема, Кант, критикуючи раціоналістів за інтелектуальну інтуїцію, а також сенсуалістів за спробу вивести загальні поняття лише із сукупності почуттєвих даних, висуває думку, про апіорні форми розуму людини, завдяки яким відбувається синтез відчуттів, їх категоріально-схематичне упорядкування. Гегель в своєму творі «Феноменологія духу», який він називав наукою про досвід свідомості, вперше спробував визначити дане поняття з позицій діалектичного методу. Пізнання в ньому трактується як багаторівневий процес, що розвивається, а досвід розглядається як підсумок саморуху свідомості, яка ставить перед собою мету. Гегель вважав, що зміна поглядів на предмет в процесі порівняння бажаного результату із досягненням і є досвід.

З погляду сучасності зазначені концепції досить обмежено, не в повному обсязі розкривають поняття досвіду і лише в діалектичному матеріалізмі, як зазначає В.П.Іванов, воно знаходить визначення в більш ширшому контексті, ніж гносеологічне відношення мислення до буття. Для марксизму було характерно співвідносити поняття досвід із категорією практики. За визначенням його представників досвід має об'єктивний зміст, що залежить від розвитку практичної та пізнавальної діяльності людини в процесі перетворення нею зовнішнього світу та її самої.

Сучасна філософська наука не має єдиного підходу до інтерпретації поняття досвід і трактує дану категорію в діалектичній єдності трьох аспектів, що характеризують діяльність людини – чуттєвого, практичного і теоретичного, та визначає дану категорію як: результат емпіричних знань і їх теоретичного узагальнення (О.М. Аверін, Н.К.Вахтомін та ін.); пізнавально-ціннісне відображення дійсності (В.В.Александров); історично наскрізний елемент пізнавальної та практичної діяльності (Ф.Канак); відображення в людській свідомості об'єктивного світу, що базується на сприйманні довкілля (М.Д.Ярошенко); особливу суб'єктивну форму освоєння світу, визначальною властивістю якої виступає здатність асимілювати явища буття як факти життєдіяльності (В.П.Іванов).

В рамках нашої проблеми цікавим є той факт, що з точки зору філософії досвід суб'єкта визначається як його особистісно-ціннісний смисл, що виникає з перетворюючого характеру діяльності.

За тлумаченням соціологів, досвід являє собою рівень оволодіння об'єктивними законами людського суспільства на певному стані його історичного розвитку (Л.П.Буєва, В.І.Пронякін, Л.П.Швец та ін.). Зокрема, Л.П.Буєва зазначає: «Тільки охопивши соціальний досвід, зафіксований в матеріальній і духовній культурі суспільства, індивід перетворюється на особистість, активний елемент соціальної системи» [1, 78].

В психологічній науці досвід виступає одним із структурних компонентів в системі «особистість» (Є.О.Ануфрієв, К.М.Волков, А.Т.Москаленко, В.О.Панпурін, К.К.Платонов, В.Ф.Сержантов та ін.). Так, Платонов К.К. відводить досвіду окрему нішу в розробленій ним моделі психологічної процесуальної структури особистості наряду із іншими підструктурами (спрямованістю, особливостями психічних процесів, біопсихічними властивостями). Подібне простежується в роботах В.І.Башилова, І.А.Джирьяна, М.М.Маркова, де досвід виступає ознакою підготовленості особистості, що включає об'єм знань, навички, звички.

В психологічних дослідженнях П.Я.Гальперіна, Л.В.Занкова, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна розглянуто діяльнісний підхід як важливий методологічний принцип аналізу категорії «досвід».

Якщо філософів і психологів більшою мірою цікавить специфіка процесу набуття досвіду, то педагогічний аспект вивчення досвіду характеризується визначенням його ролі у формуванні та розвитку суб'єкту навчання (Ю.К.Бабанський, І.Ф. Гербарт, Я.А.Каменський, В.В.Краєвський, І.Я.Лернер, А.С.Макаренко, Й.Г.Песталоцці, С.Т.Шацький та ін.).

В сучасній науково-педагогічній літературі категорія «досвід» вживається у декількох значеннях: як сукупність практичних знань, умінь, навичок, що здобуваються педагогом в ході повсякденної навчально-виховної роботи; як основа професійної майстерності вчителя; як одне із джерел розвитку педагогічної науки. Зокрема, Саврасова Г.М. визначає досвід професійної діяльності майбутніх вчителів як процес и результат рішення ними професійних задач при реалізації і рефлексії різних видів діяльності (теоретичної, практичної, навчальної, професійної та ін.). Дослідниця зазначає, що серед науковців існує багато розбіжностей щодо розуміння сутності того чи іншого виду досвіду, але загальними визнаються наступні його характеристики: досвід є підсумком роботи рефлексуючої свідомості; має властивості системи, що містить взаємопов'язані елементи; перебуває у постійному змінненні, розвитку.

Фахівці в галузі дидактики - В.В.Краєвський, І.Я.Лернер, М.Н.Скаткін підкреслюють, що основною, глобальною метою навчання є передача підростаючому поколінню основ соціального досвіду, накопиченого людством на протязі його життя. Визначаючи основні складові цього досвіду, І.Я.Лернер виділяє чотири його елементи : 1) *знання про природу, людину, техніку*; 2) *досвід способів діяльності*; 3) *досвід творчої діяльності*; 4) *досвід емоційно-ціннісного відношення до світу, до своєї діяльності* [3, 34]. Означені елементи перебувають у тісному зв'язку, взаємодіють та доповнюють один одного. Автор вважає усі зв'язки елементів соціального досвіду тотожними із зв'язками елементів зміста освіти та робить висновок, що не тільки він складається із чотирьох елементів, але і кожний навчальний предмет втілює всі ці елементи.

Б.М.Неменський підкреслював значущість даної структури для перебудови естетичної освіти та системи викладання предметів художнього циклу в школі. Він зазначав: «Усвідомлення школою усіх сторін передачі дітям соціального досвіду назріло. Необхідно привести до відповідності з ним розуміння і роль кожного навчального предмету – у першу чергу предметів мистецтва» [3, 39]. Цієї ж думки дотримується Е.Б.Абдуллін, виділяючи серед елементів змісту музичного навчання досвід емоційно-морального відношення людини до дійсності, втілений в музиці; музичні знання; музичні вміння та навички, які виявляються в творчій навчальній діяльності школярів.

В музично-педагогічній літературі поняття «музичний досвід» має різну змістову наповненість. Як зазначає Т.М.Завадська, він «розглядається в контексті із розробкою проблем музичного розвитку учнів» [2, 36]. Наприклад, у системі музичного виховання Б.Л.Яворського музичний досвід розглядається в контексті його музично-теоретичної концепції музичного мислення як «слухацький» досвід, в результаті набуття якого виникає

уміння слухати не тільки думки інших, але й власні музичні думки. У Б.В.Асаф'єва музичний досвід трактується крізь призму його інтонаційної теорії, він формується в процесі «спостереження» музики, її руху, процесуальності, її живого життя. В роботах В.М.Шацької дана категорія розуміється у більш широкому смислі. Її основу становлять уміння розуміти, насолоджуватись та оцінювати музику, шлях до цього – розширення музичного кругозору через збагачення музичних вражень, переживань та їх усвідомлення. Аналізуючи систему музичного виховання Д.Б.Кабалевського, можна зробити припущення, що «музична грамотність» виступає однією з якісних характеристик музичного досвіду в його концепції. Але серед величезної кількості тлумачень можна виділити положення, що поєднують вислови більшості авторів, це, насамперед: визнання головної ролі музичного сприймання в процесі набуття музичного досвіду; визначення музичної діяльності як джерела музичного досвіду; розуміння музичного досвіду як основи музичної культури особистості.

Для сучасної музикознавчої літератури притаманно розглядати музичний досвід відповідно до його набуття в різних галузях діяльності (естетичної, виконавської, спілкуванні тощо). Так, у Т.М.Завадської музично-естетичний досвід виступає складним інтегрованим особистісним утворенням, що представляє собою процес і результат засвоєння особистістю способів музичної діяльності та відображення в цій діяльності естетичних ідей і образів музичних явищ [2, 40]. В його структурі дослідниця виділяє мотиваційно-орієнтовний (музичні потреби, інтереси, вподобання, знання), операційно-перцептивний (загальні та спеціальні уміння, сенсорні здібності, емоційний відгук) та контрольний-оцінювальний (словесна і виконавська інтерпретація, естетична оцінка, інтелектуальні здібності) компоненти.

За визначенням О.В.Хлебнікової, досвід з позицій музичного виконавства є сутнісною характеристикою особистості виконавця, що відображає вищий рівень оволодіння цією діяльністю. Він досягається шляхом глибокого освоєння музично-теоретичних знань, практичних умінь та навичок пізнання, виконання музичного твору і вивчення виконавського досвіду відомих музикантів [6, 8].

Проблема особистісного досвіду спілкування майбутніх вчителів із мистецтвом досліджувалась О.П.Рудницькою. Означене поняття в її роботі тлумачиться з двох ракурсів: у вузькому розумінні - це готовність студентів осягати конкретний твір, в широкому – загальний рівень художньо-естетичного розвитку особистості, засвоєння нею закономірностей художнього мислення [4, 90].

Досліджуючи досвід художньо-педагогічного спілкування вчителя музики І.В.Сипченко зазначає, що це «засіб реалізації творчих можливостей майбутніх фахівців в педагогічній діяльності, фактор, що визначає особистісні та професійні якості майбутнього вчителя музики» [5, 46].

Слід зазначити, що в рамках обраної нами проблеми визначення музичного досвіду з позицій спілкування є значущим, адже однією із специфічних ознак просвітницької діяльності вчителя музики є «вербально-музичне спілкування» (Полякова І.О). Як відомо, просвітницька діяльність вчителя музики має естетично-виховний характер, який виявляється в здійсненні цілеспрямованого та систематичного розвитку в учнів здатності до розуміння та глибокого переживання змісту музичних творів, формуванні емоційного відгуку через отримання нових музично-естетичних вражень та у постійному збільшенні учнівського музичного кругозору.

Аналіз вищевказаних підходів до визначення категорії досвіду та врахування особливостей музично-просвітницької діяльності вчителя музики дає нам змогу надати власного тлумачення поняттю «досвід музично-просвітницької діяльності».

На нашу думку, *досвід музично-просвітницької діяльності* – це складне інтегративне особистісне утворення, що відображає певний художньо-естетичний рівень розвитку особистості і виступає як процес і результат її свідомої, цілеспрямованої взаємодії з учнівською молоддю з метою розповсюдження музично-естетичних знань, популяризації високохудожніх зразків світової музичної культури, активізації учнівського духовного

потенціалу. За нашим припущенням, він є частиною соціального досвіду і в структурному відношенні представляє зв'язок чотирьох взаємообумовлених компонентів: теоретичного, діяльнісного, творчого та емоційно-ціннісного.

Запропонована структура відображає дане складне особистісне утворення, формування якого входить до важливих завдань музично-педагогічної освіти і є основою становлення педагогічної майстерності майбутнього педагога-музиканта.

Література

1. *Буева Л.П.* Социальная среда и сознание личности. – М., 1968. – 268 с.
2. *Завадская Т.Н.* Формирование музыкально-эстетического опыта младших школьников. Дисс. ...канд. пед. наук. - К., 1993. – 195 с.
3. *Неменский Б.М.* Мудрость красоты: О проблеме эстетического воспитания: Кн. для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с.
4. *Рудницька О.П.* Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посіб. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
5. *Сипченко І.В.* Формування досвіду художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики. Дис. ...канд. пед. наук. - К., 1997. – 191 с.
6. *Хлєбнікова О.В.* Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури. Автореф. дис. канд. пед. наук. - К., 2001. – 19 с.

УДК 378.147:159.922.4:78

Хоружа О.В.

ЕТНОПЕДАГОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ: ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ

В статтє рассматривается поэтапная методика формирования этнопедагогического мышления будущих учителей музыки. Раскрыты цели, задания и методы каждого этапа. Представлены результаты сравнительного анализа контрольного и формирующего экспериментов, подтверждающие эффективность разработанной методики.

***Ключевые слова:** этнопедагогическое мышление, этапы формирования, компонент, метод, учитель музыки.*

На сучасному етапі входження України в світовий освітньо-інформаційний простір розбудова системи національної освіти набуває пріоритетного значення. Основні нормативно-правові документи освітянської галузі передбачають формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації, відтворення культури і духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків, підготовку нової генерації педагогічних кадрів, невіддільність освіти від національного ґрунту, її органічне поєднання з національною історією та народними традиціями, прилучення до надбань народної творчості, здобутків української та світової культури, побудову освіти в Україні на засадах гуманізму. Фундаментальні позиції, обґрунтовані в документах, вимагають від вищої школи інноваційних підходів до фахової підготовки нової генерації вчителів музики. Їх специфіка полягає у необхідності формування особистості вчителя, наділеної високим рівнем інтелектуальних можливостей, спрямованих на відродження духовності українського народу, збереження національної ідентичності в царинах музичної культури, педагогічної освіти та науки, що є запорукою успішного розвитку суспільства і держави.

Відповідь на виклики сьогодення полягає у формуванні етнопедагогічного мислення вчителя музики, яке поєднує інтенсифікацію інтелектуального розвитку із формуванням творчої високогуманної особистості на основі системи духовних цінностей, надбаних